

ринках зміщується від рівня конкурентоспроможності його продукції до рівнів конкурентоспроможності держави, регіону, галузі. При цьому держава або регіон виступають гарантом створення привабливих умов підприємницької діяльності і вкладення капіталу, що визначає й інвестиційну привабливість підприємства, і міру лояльності споживачів.

5.3. Оцінка глобальної конкурентоспроможності України на основі світових економічних рейтингів

Провідним Європейським Інститутом менеджменту (Institute of Management Development, IMD), що базується в Лозанні (Швейцарія) під *конкурентоспроможністю країни* розуміється здатність національної економіки створювати і підтримувати середовище, в якому виникає конкурентоспроможний бізнес. Між різними рівнями конкурентоспроможності існує досить сильна взаємозалежність: конкурентоспроможність країни базується на ефективності національних підприємств, конкурентоспроможність яких багато в чому визначається соціально-економічним середовищем і системою взаємовідносин між підприємцями і владою.

Оцінюючи конкурентоспроможність підприємств України на світовому ринку зараз, розглянемо положення країни в найбільш відомих світових рейтингах. Є деякі досягнення в поліпшенні умов ведення бізнесу, проте спостерігаються і значні проблеми.

Групою Світового банку (The World Bank), починаючи з 2002 року, щорічно проводиться рейтинг «Doing Business», метою якого є з'ясувати умови ведення бізнесу в різних країнах світу. Проект «Doing Business» присвячений діяльності національних малих і середніх підприємств і оцінкою нормативних актів, що регулюють їх діяльність протягом усього життєвого циклу. За даними опублікованого загального дослідження Всесвітнього банку і Міжнародної фінансової корпорації (IFC) – Doing Business – 2017 (Ведення бізнесу у 2016 році), позиції України в рейтингу умов ведення бізнесу покращилися на 7 пунктів – 80 місце в порівнянні з 87-м місцем у торішньому дослідженні [7, с. 139]. Дані рейтингу Doing Business по деяких країнах світу за період 2011-2016 рр. представлені в табл. 5.4.

Динаміка позицій деяких країн у рейтингу Doing Business

Країна	Doing Business 2011	Doing Business 2012	Doing Business 2013	Зміна	Країна	Doing Business 2011	Doing Business 2012	Doing Business 2013	Зміна
Сінгапур	1	1	1	0	Казахстан	58	56	49	7
Гонконг	2	2	2	0	Білорусь	91	60	58	2
Нова Зеландія	3	3	3	0	Азербайджан	69	66	67	-1
США	4	4	4	0	Киргизька Республіка	67	69	70	-1
Данія	5	5	5	0	Монголія	89	88	76	12
Грузія	17	12	9	3	Молдова	99	86	83	3
Німеччина	19	18	20	-2	Російська Федерація	124	118	112	6
Японія	20	20	24	-4	Україна	149	152	137	15
Вірменія	61	50	32	18	Таджикистан	152	147	141	6
Китай	87	91	91	0	Узбекистан	164	168	154	14
Країна	Doing Business 2014	Doing Business 2015	Doing Business 2016	Зміна	Країна	Doing Business 2014	Doing Business 2015	Doing Business 2016	Зміна
Сінгапур	1	1	2	-1	Вірменія	45	35	38	-3
Нова Зеландія	2	2	1	1	Китай	90	84	78	6
Данія	4	3	3	0	Казахстан	77	41	35	6
Республіка Корея	5	4	5	-1	Білорусь	57	44	37	7
Гонконг	3	5	4	1	Азербайджан	80	63	65	-2
Великобританія	8	6	7	-1	Киргизька Республіка	102	67	75	-8
США	7	7	8	-1	Монголія	72	56	64	-8
Швеція	11	8	9	-1	Російська Федерація	62	51	40	11
Норвегія	6	9	6	3	Молдова	63	52	44	8
Фінляндія	9	10	13	-3	Україна	96	87	80	7
Грузія	15	24	16	8	Таджикистан	166	132	128	4
Німеччина	14	15	17	-2	Узбекистан	141	91	87	4
Японія	29	34	34	0					

У 2015 р. відбулось суттєве покращення рейтингу за індикатором «реєстрація підприємства», що відображає легкість процедури започаткування бізнесу. Україна піднялася на 40 позицій з 70-го на 30-те місце [8]. У 2016 році підвищення склало ще 10 позицій і Україні зайняла 20 місце. Основні показники, якими керуються при формуванні індикатора «реєстрація підприємства», є: загальна кількість процедур для реєстрації компанії (показник для України – 4), кількість днів для реєстрації компанії (5), вартість (0,5% доходу на душу населення), мінімальний оплачений капітал (0% валового доходу на душу населення). Щодо індикатора «от-

римання дозволу на будівництво», то позиція України понизилася на один пункт у 2015 році – зі 139-го до 140 місця, і залишилась на цьому ж місці у 2016 році. Щодо індикатора «підключення до системи електропостачання», навпаки, у 2015 році на один пункт відбулось підвищення (зі 138 місця до 137-го місця), у 2016 році підвищення склало ще 7 пунктів і Україна зайняла 130 місце. На три позиції Україна піднялася за індикатором «реєстрація власності» у 2015 році – з 64-го місця на 61-ше, але у 2016 році знову спустилась на 63-тє місце. Найвище місце у рейтингу наша держава посіла за індикатором «отримання кредитів» (19-те у 2015 році та 20-те у 2016 році) і водночас дуже низьке у 2015 році за показником «оподаткування» – 107-ме місце. Але у 2016 році за цим критерієм країна піднялась на 80-те місце. Зазначимо, що при полегшенні процедури реєстрації підприємств та покращенні податкового клімату в країні, питання отримання дозволів на будівництво та підключення до системи електропостачання пов'язані з певними труднощами, обумовленими серйозними корупційними перешкодами.

За індикатором «міжнародна торгівля», який характеризує вартість і процедури, необхідні для експорту або імпорту стандартної партії продукції, Україна займала у 2015 році 109 місце, у 2016 році – 115 місце, що свідчить про ускладнення міжнародних торгових відносин. За індикатором «дозвіл платоспроможності» Україна у 2016 році зайняла 150 місце серед 190 країн.

П'ятірка країн-лідерів за умовами ведення бізнесу у світі залишилася незмінною: Нова Зеландія, Сінгапур, Данія, Гонконг і Республіка Корея. Варто зазначити, що Сінгапур займав перше місце у рейтингу Doing Business шість років поспіль і тільки у 2016 році на перше місце вийшла Нова Зеландія, відповідно, Сінгапур зайняв 2 місце. Данія залишилась на третьому місці, а Республіка Корея і Гонконг помінялись місцями.

Серед колишніх радянських республік найлегші умови ведення бізнесу у 2016 р. спостерігалися в Естонії (12 місце), Латвії (14 місце) та Грузії (16 місце).

Методологія даного рейтингу Doing Business досить складна і неоднозначна, результати не завжди відображають реальну економічну ситуацію в країні. Однак високі місця в рейтингу сприяють залученню зовнішніх фінансових ресурсів. Крім того, місце країни в рейтингу є індикатором для державних органів якості проведення реформ в країні [9].

Сьогодні Україна займає досить невисокі місця в міжнародних рейтингах глобальної конкурентоспроможності. Маються на увазі, передусім, два найбільш відомих рейтинги: рейтинг конкурентоспроможності IMD (Міжнародного інституту розвитку менеджменту, м. Лозанна, Швейцарія) та Індекс глобальної конкурентоспроможності WEF (Всесвітнього економічного форуму). За цим рейтингом конкурентоспроможності IMD Україна у 2016 році посіла 59 місце (порівняно з 60-м місцем у 2015 році). Найбільш конкурентоспроможними визнані такі країни (розташовано з першого місця у порядку спадання): Гонконг, Швейцарія, США, Сінгапур, Швеція, Данія, Ірландія, Голландія, Норвегія, Канада [10]. Інші рейтинги також підтверджують невисокий рівень конкурентоспроможності економіки та загалом рівня життя в Україні (табл. 5.5, табл. 5.6).

Таблиця 5.5.

Україна у світових рейтингах 2016-2017 років [11]

Назва рейтингу	Кількість країн, які оцінювались	Місце у 2015 році (рейтинги 2016 року)	Місце у 2016 році (рейтинги 2017 року)	Зміни
1. Глобальний індекс мілітаризації	152	23	15	+8
2. Індекс сприйняття корупції	176	130	131	-1
3. Рейтинг інноваційних економік	50	41	42	-1
4. Рейтинг найкращих країн для бізнесу	139	61	74	-13
5. Рівень смертності в країнах світу	226	2	4	-2

Україна у 2016 році стала більш мілітаризованою країною, залишається сильно корумпованою, хоча в рейтингу сприйняття корупції позиція країни покращилась на два пункти. Економіку України не можна назвати інноваційною, хоча курс на інноваційний розвиток декларується на державному рівні. За рейтингом інноваційних економік місце країни погіршилось на один пункт. Ведення бізнесу також стало складнішим. Рівень смертності в країні надзвичайно високий, що свідчить про тяжкі умови проживання для населення та майже відсутність і навіть уповільнення соціально-економічного розвитку.

За підсумками 2016 року Україна опинилась у списку країн, економіка яких повільно знижується [13]. Так, за матеріалами всесвітнього економічного форуму у м. Давос у 2017 році Україна серед

78 країн опинилася на 47-му місці і отримала 3,67 балів із 7-ми можливих. Це означає, що економічні показники протягом останнього року демонстрували повільний регрес.

Таблиця 5.6.

Україна у світових економічних рейтингах [12]

Назва індексу рейтингу	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	Зміни 2016/2015
1. Індекс економічної свободи	161	155	162	162	166	-4
2. Індекс інноваційних технологій	-	-	33	41	42	-1
3. Індекс легкості ведення бізнесу	137	112	96	87	80	+7
4. Індекс глобальної конкурентоспроможності	73	84	76	79	85	-6
5. Глобальний індекс інновацій	71	63	64	56	*	-
6. Індекс сприйняття корупції	144	142	130	131	*	-

* – дані ще не підраховані і не опубліковані

Конкурентоспроможність країни, регіону, суб'єкта господарювання визначається двома головними чинниками. По-перше, наявним ресурсним, інвестиційним потенціалом і ефективним їх використанням; а по-друге, ефективною системою державного регулювання інвестиційних потоків. Україна має не дуже високий ресурсний і досить низький рівень інвестиційного потенціалу, тому країна в міжнародному рейтингу конкурентоспроможності займає аутсайдерські місця. Це підтверджується даними про місце України в міжнародному рейтингу глобальної конкурентоспроможності, який проводиться Всесвітнім економічним форумом. Індекс глобальної конкурентоспроможності складається з більш ніж 100 змінних, що згруповані у 12 контрольних показників («Інституції», «Інфраструктура», «Макроекономічне середовище», «Охорона здоров'я та початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка», «Ефективність ринку товарів», «Ефективність ринку праці», «Розвиток фінансового ринку», «Технологічна готовність», «Розмір ринку», «Відповідність бізнесу сучасним вимогам» та «Інноваційний потенціал») за 3 основними групами субіндексів: «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності» та «Інновації та фактори вдосконалення» [14].

Згідно з даними дослідження глобальної конкурентоспроможності,

Україна погіршила свої позиції (85 місце зі 138 країн у 2016 році порівняно з 79 місцем зі 140 країн у 2015 році). Більш детально погіршення відбулось за 7-ма з 12-ти основних показників. Найбільше втрачено (мінус 17 пунктів) за складовою «Ефективність ринку праці», по 9 пунктів втрачено за показниками, що характеризують розвиток фінансового ринку країни та охорону здоров'я і початкову освіту. Великі проблеми із розвитком інфраструктури та іншими складовими Індексу глобальної конкурентоспроможності [14].

За деякими позиціями країна «очолює» списки з кінця, зокрема, за міцністю банків нам другий рік поспіль присвоєно останнє місце серед оцінюваних країн світу, з поміж 138 країн за регулюванням фондових бірж ми отримали передостаннє місце; за інфляційними змінами – 136, за якістю доріг – 134.

Негативними чинниками для ведення бізнесу у нашій країні визначено (в порядку зменшення): корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, не-ефективну державну бюрократію, ускладнений доступ до фінансів, часту зміну урядів, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, регулювання валютного ринку, невідповідну якість інфраструктури, обмежувальне регулювання ринку праці, недостатню здатність до інновацій, злочинність та крадіжки, погану етику робочої сили, низьку якість охорони здоров'я та недостатню освіченість працівників [14].

Рівень корупції в країні є надто загрозливим і це найбільш вагомий негативний чинник, який впливає на уповільнення соціально-економічного розвитку і, як наслідок, на зuboжіння населення. Вважається, що якщо річний ВВП на одного громадянина нижчий за 8 тис. дол., то така держава не може бути не корумпованою. В Україні ВВП на душу населення у 2014 році становив 3082 тис. дол., у 2015 році – 2109 тис. дол., у 2016 році – 1965,81 тис. дол. Це у 53 рази менше, ніж у Люксембурга – країни з найбільшим ВВП на душу населення у світі у 2016 році (104359,32 тис. дол.); у 40 разів менше, ніж у Швейцарії; у 29 разів менше, ніж у США. Серед колишніх радянських республік найвищий ВВП на душу населення має Естонія – 18179,65 тис. дол. [15;16]. Ця ж країна і за легкістю ведення бізнесу має найвищий рейтинг (12 місце серед 190 країн). Тому для України досягнення хоча б нижньої межі 8 тис. дол. дасть змогу зробити висновок про зменшення рівня корупції.

Не дивлячись на політику, направлену на спрощення податкового

законодавства, кількість податків залишається значною, що негативно впливає на стан підприємництва в країні.

7 квітня 2015 р. в Україні набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України відносно спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляції)» від 12.02. 2015 р №191-VIII [17]. Головною метою цього закону є дерегуляція господарської діяльності, приведення законодавства в окремих сферах відповідно до правового поля ЄС, що дозволяє Україні підвищити позицію в рейтингу Doing Business.

Цим Законом спрощується процедура започаткування та ведення господарської діяльності, скорочуються дозвільні і погоджувальні процедури, зменшується вплив державних органів на діяльність суб'єктів господарювання, підвищується рівень захисту прав інвесторів, удосконалюється механізм фінансування діяльності органів Державної реєстраційної служби.

Згідно з ухваленим законом, передбачена ліквідація дозвільних центрів. Тепер послуги з видачі документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності надаватимуться через центри надання адміністративних послуг (зі збільшенням кількості таких центрів). Разом з цим посилюється відповідальність адміністратора за невиконання посадових обов'язків.

У сфері реєстрації юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців передбачені наступні зміни:

- скорочені терміни надання адміністративних послуг з реєстрації (замість 3 днів відразу наступного дня після подання документів);
- скасована обов'язковість публікації повідомлень про державну реєстрацію в паперовому спеціалізованому друкарському засобі масової інформації;
- з'явилася можливість заявникам отримувати адміністративні послуги у сфері держреєстрації за додаткову плату в скорочені терміни.

Підсумовуючи вищезазначене, зроблено висновок про невисокий рівень глобальної конкурентоспроможності України на сучасному етапі, найбільшими перешкодами чого визначено високий рівень корупції та ведення воєнних дій на сході країни (підвищення мілітаризації). Як наслідок, відбулось уповільнення соціально-економічного розвитку держави та загалом погіршення життя населення.